

Zimányi Árpád

Adalékok a *be* igekötő „újszerű” szerepéhez

1. Az utóbbi másfél évtizedben nyelvművelésünk hálás témájának bizonyult a *be* igekötő jelentésváltozása. Viszonylag rövid idő alatt többször új alakulat jött létre elsősorban az ifjúsági nyelvben és a bizalmas vagy zsargonszerű nyelvhasználatban. Szóban forgó igekötőnk akkor került a figyelem középpontjába, amikor a kilencvenes évek első felében – a *vállal*, *elvállal*, *felvállal* mellett vagy helyett – megjelent az akkor még sokat kárhoztatott *bevállal*. Majd egymást követték a neologizmusok: *beszól* (‘rászól’ értelemben), *benéz* (‘leláz’), *bealáz* (‘lealáz’), *bealszik*, *beájul*, *beég*, *beelőz*, *behal*, *belassul*, *befigyel*, *bemódosít*, *behasonlít*, *bejósol*, *besért*, *beüntet*, *befenyít*, *bekockáztat*, *bezavar* (‘megzavar vkit’) stb. (Nádasdy 2002).

Másféle szempontokat érvényesítve, a nyelvészeti kutatás is foglalkozott a kérdéssel. T. Somogyi Magda 2003-as cikkében elsősorban az ifjúsági nyelvből meríti példáit, és a fiatalok nyelvhasználatának újabb sajátosságaként írja le a jelenséget (T. Somogyi 2003. 371). A *be* igekötős igék szaporodásának okát abban látja, hogy előfordulási arányuk a többi igekötőhöz képest alacsony, csak a *le* igekötőt múlja felül. Hivatkozik J. Soltész Katalin korábbi munkájára, aki igekötőinket történeti és leíró szempontból elemezve megállapította, hogy a *be* igekötő hosszú időn át megtartotta eredeti, irányjelölő szerepét, míg más igekötők – így például a *meg*, az *el* és a *fel* – jelentése bővült, a konkrét irányjelölés mellé hamar felzárkózott elvont értelmű használatuk is (J. Soltész 1959. 122).

Ugyancsak nagyobb távlatokat áttekintő munka Pátrovics Péter tanulmánya, amely igekötőink aspektus- és akcióminőség-jelölő szerepének kialakulását és mai státusát vizsgálja (Pátrovics 2002). Elemzésének mai vonatkozása, hogy bizonyos újszerű *be* igekötős alakulatok esetében elsősorban az iniciatív-rezultatív akcióminőséget és a mozzanatosság kifejezését látja bizonyítottnak, majd mindezek analógiájára a *be* igekötő más igékhez is társul: *befél*, *behány*, *bepancsol*, *becsápol*, *beszól* (Pátrovics i. m. 487).

Nagy példaanyaggal dolgozik Ladányi Mária, aki – létrejöttük okát kutatva – egyszersmind tipizálja is az új fejleményeket (2005). – Szili Katalin kétrészes áttekintése a *be* igekötő jelentésváltozásait kategorizálja, több mint húsz altípus felállításával (Szili 2005). Munkájában különös figyelmet a BENT helyek absztrakciójának és konceptualizációjának (i. m. 296), de nem foglalkozik az új alakulatok tipizálásával, besorolásával.

Englender-Virth Petra dolgozata (2013) ismételten ráirányítja a figyelmet J. Soltész imént már említett monográfiájára, amelyben az igekötő eredeti térbeli jelentése, valamint a perfekció kifejezése mellett részletezi a jelentésváltozás különböző eseteit, úgymint **(a)** új jelentésárnyalat; **(b)** más igekötő kiszorítása jelentésváltozás nélkül; **(c)** kapcsolódás igekötő nélküli igékhez jelentésváltozás nélkül; **(d)** sajátos csoportnyelvi (műszaki nyelv, diáknyelv stb.) szerep; **(e)** hivatalos nyelvi szerepvállalás (J. Soltész 1959. 123).

Példatárát tekintve eddig a legbővebb Lipusz Kinga gyűjteménye, amelyben 124 új alakulatot mutat be (pl. *bealakul, bealáz, bealkalmaz, bebüntet, becsillog, bedogáz, bedurvul, beelőz, befájdul, befeszít, begyanúsít, begyorsul, behalványul, behány, behisztizik, beidéz* (idéz helyett, már nyelvészeti doktori értekezésben is), *bekönnyezik, beparázik, besminkel, beszigorít, betámad* stb. (Lipusz 2011a). A pályamunka e része alapján publikáció is készült (Lipusz 2011b).

A tekintélyes lista azonban nem teljes, illetőleg azóta is folyamatosan bővíthető: *befúj* (‘[játékvezető] lefúj [szabálytalanságot]’), *bejátszik* (‘közrejátszik vmiben vmi’), *bekábul, bekezd* (‘[csapat sportmérkőzésen] erősen, lendületesen kezdi a játékot’), *bekérdez, bekínál* (‘felkínál [számítógépes program milyen opciót]’), *bememorizál, bepályázik, bepípál* (‘[számítógépen kattintással] pipa jelével ellát’), *bepróbálkozik* stb. (a szerző gyűjtése).

Láthatóan vegyes a kép: vannak tiszta jelentésváltozások esetek, amikor a *be* igekötővel új jelentés társul az igéhez; vannak olyan példák, amikor más igekötő helyébe lép a *be*, különösebb jelentésváltozás nélkül, de módosítva annak használati és stílusértékét. A legújabb alakulatok többsége vagy szleng, vagy zsargonszerű elem, nem váltak általános használatú, köznyelvi lexémává (Kövecses 2009, Parapatics 2008). Nem véletlen tehát, hogy legújabb köznyelvi szótáraink még nem tartalmazzák őket (ÉKsz.²; Eöry 2007). Eöry Vilma szóbeli közlése is megerősítette vélekedésemet: szótára szerkesztésének idejében, a 2000-es évek elején még nem lehetett látni, hogy ezek az új kifejezések mennyire fognak meggyökeresedni, és érdemes-e rögzíteni, kodifikálni őket. Az Új szavak, új jelentések 1997-ből című kiadvány is mindössze három *be* igekötős lexémát közöl, két főnevet – ezeket most nem is vizsgáljuk – és mindössze egy igét, amelyet ráadásul egyedi neologizmusnak tekinthetünk: *becélzás, bezajosodik, behalászás* (Kiss–Pusztai 1999. 22–24).

2. A vázoltakból, de még inkább a nyelvhasználókban kialakult kép alapján úgy tűnik, hogy a *be* igekötős alakulatok szaporodása egészen új jelenség, a 20. század végének és a 21. század elejének korjelző változása. Igaz is lehet ez a megállapítás, de annyi megszorítással, hogy a korábbi időszakhoz – pontosabban az utóbbi évtizedekhez vagy legfeljebb az utóbbi egy évszázadhoz – képest nevezhető újnak, egyedinek.

Távlatos visszatekintéssel azonban más eredményre jutunk. 1862–1874 között jelent meg hat kötetben Czuczor Gergely és Fogarasi János hatalmas

vállalkozása, *A magyar nyelv szótára* (a továbbiakban: CzF.), s ennek alapján vonunk párhuzamot a másfél évszázaddal ezelőtti és a mai szóhasználat között.

A *be* igekötős alakulatok a szótár első kötetének a 460. és 643. oldala között találhatóak. Az itt közölt több mint 2500 címszóból 850 *be* igekötős ige – a továbbiakban ezek vizsgálatára szorítkozunk. Rajtuk kívül a belőlük képzett főnévi származékok is százas nagyságrendben szerepelnek, velük továbbra sem foglalkozunk behatóan. Természetesen igen nagy arányban vannak olyan igekötős igék, amelyek jelentése nem vagy alig változott az eltelt időben. Vannak mai szemmel már archaizmusnak tekinthető példák, de ez mintegy negyede-ötöde a korpusznak. Ami viszont szembetűnő, hogy jó néhány alakulat erősen emlékeztet mai nyelvhasználatunk legújabb jövevényeire, legalábbis a jelentés- és az akcióminőség szempontjait figyelembe véve. Ha nem tudnánk a forrást, jogosan minősítenénk őket olyan formáknak, amelyek huszonegyedik századi logikával, tehát mai szemlélettel vagy gondolkodásmóddal jöttek létre. Megállapításainkat a CzF. szócikkeinek gazdag példaanyaga egyértelműsíti, mivel az értelmezéseken kívül szókapcsolatok, példamondatok és szólások világítják meg a jelentéseket.

Válogatásunk élére kívánczik a *befelegel*: 'kereken, hímzés nélkül, szavait nem válogatva, vastagon, de egyszersmind alaposan odabeszél valakinek'. *Ugyan befelegel nekí. Csak szóljon, majd befelegel én nekí* – olvassuk a szó használatát szemléltető két példamondatot, illetőleg előtte a szó értelmezését. Nem lehet nem észrevenni az analógiát a mai *beszól* ('odaszól, rászól') igénnel. (Az utóbbi kapcsán megjegyzendő, hogy a *beszólás*, *benyögés*, *beköpés* főnevek már az 1960-as években is jelen voltak a szlengben. Egyikre sem volt jellemző az igei használat, és így valószínűleg a *beszól* ige is csak később keletkezett elvonás útján.) – Ha időben még messzebb tekintünk, a Szarvas–Simonyi-féle Magyar nyelvtörténeti szótár (a továbbiakban: NySz.) I. kötetének (1890) tanúsága szerint vizsgált igekötős igékre 'válaszol' jelentésben már korábbi, a 18. század elejéről származó adatunk is van: „*Helyesen bé felegel a törvénynapon*” (Csúzi Zsigmond, 1723; NySz. I. 811).

Következő szavunk a *beiszik*, amely egyfelől – akárcsak ma – 'alaposan lerészegedik', másfelől pedig 'pénzét itálra költi': *beitta lovát, vagyonát; mindenét beitta, beitta az eszét*. A kifejezéseket két közmondás követi: *Beinná még Krisztus palástját is. Kinek rossz a felesége, igya be*. A *beiszik* kétféle értelmezése között tranzitivitásbeli különbség is van: az első esetben tárgyatlan, a második esetben tárgyas igeként használható, de utóbbi jelentése kikopott nyelvünkéből. A NySz. Thaly Kálmántól idéz idevágó példát (év nélkül): *Komámasszony köntösét beiszom* (NySz. I. 1629). – Szintén a tárgyi vonzat megléte (átható ige), illetőleg hiánya (át nem ható ige) okoz jelentéselkülönülést következő CzF.-beli példánk, a *bekerül* esetében. Határozói vonzattal *bekerül valahová*, tárgyas igeként: *az éjjeli őr bekerüli a falut, a csősz bekerüli a határt; bekerüli, azaz körbekerüli*.

Mindhárom eddigi CzF.-példánkhoz közel áll a *bealkuszik* ('alkut köt') és a *bemázsál* ('lemázsál, lemér') ige (vö. mai szaknyelvi *bevizsgál*), hiszen erőteljes módon mai nyelvszemléletet és stílust tükröz, akárcsak a következő alakok. Már akkor meglévő mai jelentése mellett más értelemben is élt a *betart* ('eltart valameddig', a közölt példamondat szerint: *E nagy épület elkészítése talán három évig is betart*), valamint a *betorkol* ('letorkol'). A szócikkben olvasható magyarázat megvilágítja, miért állt itt a *be* igekötő, mégpedig eredeti, térbeliséget kifejező jelentésében: „*Úgy megcáfol, hogy kukkanni sem mer többet, mintha torkát betömték volna.*” A *hidat épít* – talán a *híddal beépít* hatására – szintén létezett tárgyalt igekötőnkkel: *behidal* (a CzF. magyarázata szerint: 'folyót, ingoványt híddal beépít').

A térbeli szemlélet módosulásával, átalakulásával magyarázható az igekötőhasználat számos további változása. A *behímez* (pl. *kendőt*) ma a *ki* igekötővel él, de máris érthetővé válik a korábbi alak a következő értelmezéssel: *kihímez* – 'belehímez a kendőbe valamit', azaz *behímez*. A NySz. 1616-os adattal támasztja alá ezt a formát (NySz. I. 1432). – Szintén a *bele* határozószóval, illetve igekötővel világíthatjuk meg a sajátos szóhasználatot a következő alakok esetében: *bepecsételi a levelet, benyomtat a naptárba, hírlapba (belenyomtat valamit; ma: kinyomtat), benyűgöz lovat (a nyűg eredeti értelmét figyelembe véve: beleteszi a nyűgbe, azaz szíjjal, kantárral megfelelően lekötözi, rögzíti), beoktat (a betanít analógiájára; nem kioktat), betelik a hordó musttal (beletöltik, megtöltik és így megtelik), bekövet (bekísér valahová, pl. udvarról a szobába; de vö. mai *lekövet*), begyűl, beszorítkozik. Az utóbbi kettő esetében nyilvánvaló a jelentéstömörítés ténye: „*A városi ünnepélyre sokan begyűltek vidékről*” – így a szótárbeli példamondat, az asszociáció pedig a következőképpen hat: *bementek, beutaztak, és így összegyűltek* (CzF.: „csoportosan betakarodnak, behordozkodnak, bejönnek valahová”). A *beszorítkozik* a *beszorul* [a szobába] jelentéstartalmával függ össze, de további mozzanatok kapcsolódnak hozzá, a szótár szerint imigyen: „*Télen kényelmet, fényűzést abbahagy.*” Szintén bővebb magyarázatot igényel a *behivatalos* melléknév, mai alakjában: *hivatalos valahová*, például *hivatalos a fogadásra*. Eredetileg igekötő azért kapcsolódott hozzá, mert az volt hivatalos valahová, akit oda hívtak, illetve *behívtak: behivatalos a társaságba, zárt körbe meghívott személy*.*

Több esetben az egykori *be* igekötő a mai *körbe ~ körül* jelentéstartalmának felel meg: *begátol* ('gáttal körülvesz'), *bekertel* ('bekerít, kerítéssel körülvesz'), *bekorlátoz* ('házat, aklot korláttal körülvesz'; újabban: szaknyelvi *elkorlátoz*, pl. *az építési területet elkorlátozták*), *besáncol* ('körbesáncol', pl. *a várost besáncolták*). – Általánosan ismert vizsgált igekötőnk befejezetté tevő jelentése: *beszüretel* ('mindent leszüretel'; vö. *betakarít*), *bearat* ('mindent learat, befejezi az aratást'; ma: *learat*).

Érdekes művelődéstörténeti emlék felelevenítésével válik érthetővé a *bedisznóz* ige. A *tintafolt, paca* – szétfolyó alakját tekintve – emlékeztet egy

szép kövér disznóra; innen a sajátos, metaforikus szóhasználat, pl. *bedisznózta a levelet*. Ugyanerre a jelentésre, de másra is alkalmazható a *becsúnyít, becsúnyáz*, azaz 'csúnyává tesz, elrondít, összemocskol, összerondít'. A melléknévből képzett mindkét származékszó alaktani szempontból – nyelvtani szemmel nézve – igen tanulságos (*csúnya – csúnyít, csúnyáz*). A NySz. csak az iekötő nélküli változatot közli, Zrínyitől idézve (NySz. I. 486). – Jelentéssűrítő mozzanatot érhetünk tetten a maitól eltérő értelemben használt *beég* formában. Idézzük a szótár példamondatát: „*Beég a ház, miután a benne lévő holmik is hamuvá lesznek.*” A mai szlengben ez a szó is más értelmet nyert. – A CzF. tanúsága szerint a *becserél* sem új ige: jószágot, birtokot, házat már akkor is *becseréltek*, azaz elcserélhettek. Sportnyelvi használata viszont 20. század végi fejlemény: *játékost becsereél*, azaz 'a tartalék játékos pályára lép'; logikus antonimája a *lecserél* igének. (A NySz. nem tartalmaz adatot a *becserél* igére.) – A CzF. tanulmányozása során meggyőződhetünk arról, hogy az 1925 óta a rádióban használatos *bemondó* fogalma már korábban megvolt: a községi bemondó hivatalos dolgokat hirdetett ki házról házra járva. – A mai nyelvhasználatot is megmagyarázó példa a *bejár* 2. jelentése. A CzF. tájnyelvi adatai szerint gyakorító mozzanat nélkül is él: 'behajt valahová', pl. *bejár a kocsiszín alá, bejár a vendégfogadóba, bejár négy lovas hintón az udvarra, ne ide járd be, hanem oda*. analógia alapján így levezethető a vasúti hangosbeszélő ma is meglévő zsongorszerű fordulata, a *kijár*: pl. *a 2. vágányról a szerelvény kijár*.

3. További példák a CzF. alapján:

bebujdosik: 'szökevényképpen, lopva megyen be valamely helyre, tartományba'. *Sok üzőbe vett lengyel bebujdosott Magyarországra.*

bebuktat: 'adósságba ver'. *A csalók, uzsorások bebuktatták őt.*

befojt: 'bizonyos ételt, italt saját gőzében, párájában készít el'. *Befojtani gyümölcsöket. Befojtani a mustot.*

befirkál: 'ákombákomféle irkafirkákkal, bötükkel, rajzokkal betölt, bepiszkol'. *A gyermek sok papírt befirkál, míg írni megtanul. Befirkálni a házak falait.*

begyökeredzik: 'bizonyos szokás, cselekvési mód vérré, természeté válik'. *Begyökeredett szívébe a nagyravágás.*

beharap: 'fogaival átlikaszt, bekap valamit'. *Verekedésben beharapták a fülét, ujját. A dühös eb beharapta a gyermek inát.*

behág: 'magasra emelt, bizonyos korláton általtett lábbal belép'. *A kerítésen behágni a szomszéd udvarába. Behágni a ladikba, kádba.* Szélesebb értelemben 'belép': *Behágni a sárba.*

behány: 3. 'híg, ragadós anyaggal becsapkod, befecsegtet'. *Behányini a falat vakolómésszel. Behányini a gyalogosokat sárral.* 4. 'okádással befecskend, bepiszkol'.

behárit: 'gereblyével vagy hasonló fogas eszközzel háritva begyűjt, betakarít'. *A töreket beháritani a polyvásba. A szénát, szalár beháritani a pajtába.*

beillik: 'bizonyos helyre célirányosan oda való, alkalmas valamibe'. *Ezen bútorok beillenek a szobámba. Nem tudom, beillik-e ezen szár a pipámba.*

bekap: 3. 'bizonyos nyeresémet, járandóságot, jövedelmet bevesz'. *Eladott holmijéből [sic!] bekapott száz forintot. Kölcsön adott pénzét mind bekapta.* 4. 'bizonyos állást, hivatalt elnyer'.

bekel: 'valahová bemegy, bevonul, betakarodik'. Innen: *bekelet* = ősz, midőn a barom a szabad mezőről betakarodik az akolba.

besüt: 'tüzel eszközzel testet beéget, illetőleg jegyet, bélyeget üt rá'. *A bélyeget besütni a marha csípejébe.*

beszándékozik: 'szándéka van bemenni valahová, bemenésre készül'. *Beszándékozik a városba. Beszándékozik valamely kolostorba, szerzetbe.*

beszolgál: 1. 'a bennlévő úrnak bizonyos szolgáltatásokat tesz, pl. ételeket hord, tisztogat stb.'. *Az inasok főlváltva fognak beszolgálni.* 2. 'Átvitt értelemben mondjuk a napról és holdról, midőn sugaraik behatnak valahová'. *A nap kelettől csaknem délig beszolgál a szobámba. A tiszta teli hold beszolgál a beteg ágyára.*

beszór: 'önhatólag a gabonaszórást elvégzi'. *Már elnyomtattunk, be is szórtunk.*

beszűr: 2. 'beszüretel, azaz a szüretet bevégzi'.

bevágy: 'kíván, ohajt bemenni valahová'. *Faluról bevágyani a városba.*

bezálogol: 'zálogba tesz'. *Nyáron a téli, télen a nyári öltönyöket bezálogolni.*

4. Nemcsak a jelentésfejlődés eseteit figyelhetjük meg a régi szótárak, így a CzF. tanulmányozásakor. Ugyanilyen tanulságos a morfológiai változások számbavétele, melyek közül egyet emelünk ki. Másfél évszázada még iktelen formában használtak sok olyan igét, amelyek mostanra már az ikések csoportjába tartoznak. Az áttekintett anyagban két ilyen is volt: a *befoly* és a *becsúsz*. Az utóbbi kapcsán a szótár olyan megjegyzést közöl, hogy az ikés és iktelen változata egyaránt használatos, de a címszóként szereplő iktelen a szabatosabb. Nem véletlen tehát az iktelen *foly* Arany János Családi kör című költeményének alábbi idézetében:

De mikor aztán a vacsorának vége,
Nem nehéz helyen áll a koldus beszéde;
Megered lassanként, s valamint a patak,
Minél messzebbre *foly*, annál inkább dagad.

5. A felsorolt példák között nem csupán a 21. század embere – akár mindennapi nyelvhasználó (laikus), akár nyelvész – talál érdekes alakulatokat. A CzF. 850 *be* igekötős igéje meglehetősen nagy korpusz, és a szótár szerkesztőinek alaposágát dicséri. A köznyelvi szavakon kívül számos tájszót is

bevettek, de természetesen nem derül ki az esetek nagy részében, hogy egy-egy szó, illetőleg annak meghatározott jelentése mennyire általános, vagy pedig csupán szűk használati körben érvényesül. Az igék egy része már abban a korban is feltűnő volt. 1874-ben, tehát a Szarvas Gábor szerkesztette Magyar Nyelvőr harmadik évfolyamában Komáromy Lajos két cikke foglalkozik a *be* igekötős igékkel: A *be* igekötő szerepe (1874a), A *be* másodértékű használata (1874b). A bevezető gondolatok – természetesen nem nyelvi formájukat tekintve, hanem tartalmukat – akár a közelmúltban is íródhattak volna:

„Újabban nálunk a társalgási és közéleti nyelvben, irodalomban számos, be-vel összekötött oly ige kezd feltűnedezni, mely igen kellemetlenül hat a magyaros nyelvérzékre. De pusztán a nyelvérzékünknek való nem tetszés alapján még nem ítélni el őket. A mennyiben a kezemenél levő eszközök engedték, megkíséreltem a vizsgálódás próbakövére helyezni s csak ez után ítélni el a netalán korcs szülötteket. A most már levésnek indult nyelvtörténeti szótár rendkívül jó szolgálatot tehetne ily vizsgálódásban.”

(Komáromy 1874a. 123)

Komáromy két fő csoportot állít fel. Szóhasználatában az „eredeti eredeti értékű használat” az irányjelentésre vagy az abból közvetlenül levezethető példákra vonatkozik, a „másodértékű használat” pedig a jelentésváltozást mutató vagy az elvont eseteket foglalja magában. Tanulságos észrevétele, hogy felhívja a figyelmet a hivatalos nyelv elkülönítő szerepére, a köznyelvitől eltérő szóhasználatára: külön csoportba sorolja az ún. törvénykezési igéket: *bead* (a törvényszékhez), *beajánl*, *beárul*, *becikkelyez*, *beesküszik*, *beidéz*, *besúg*, *bevádol*, *bevall*. Ezekben a konkrét helyre való utalás, a befelé irányulás nem teljesen egyértelmű, bár valamennyire mégis elképzelhető. A XVII. század előtt a német nem hathatott erősen a nyelvükre, ezért az ilyeneket belső fejleménynek („a magyar nyelvszellem alakítmányinak”) kell tartanunk. Ezen az alapon, tehát analógia alapján jöhettek létre a továbbiak is – véli Komáromy (1874a. 125–6).

Másodértékű használatnak tartja a befelé irányuló hatás eredményét, a cselekvés által valaminek belsővé tételét (*begátol*, *bepecsétel*, *bekorlátol*), valaminek a betöltését (*behomályosít*, *beesteledik*, *beegyengét*, *beillatoz*, *bekóborol*, *benépesít*), valamint a cselekvés bevezetését (*bearat*, *bedagaszt*, *begyalul*, *beszánt*, *beszűr*, *becsinál* [szántóföldet], azaz: megszánt, bevet és beboronál).

Az ezekben nem sorolható kifejezéseket helyteleníti: *bereked* (torka), *beszentel*, *betekintheső* (iratok ügyvédnél), *beigazol*, *beismer*, *begyőz valamit*, *beelégszik* valamivel („Hogy van beelégedve a fiam tanulásával?”), *bealkuszik*, *bemázsál*, *besokszoroz*, *betilt*, *betart* (’eltart valameddig’: „Az épület elkészítése betart 3 évig, a kenyér betart holnapig”). Az utóbbit germanizmusnak tartja, a német *dauern* megfelelője. Azért itéli fontosnak, hogy számba vegye az efféle

helytelenségeket, mert hamar megszokottá válhatnak, és „a roszak ismét roszak eléállására adnak példát” (Komáromy 1874b. 160).

6. Milyen tanulással járt vizsgálatunk? Mindenekelőtt szembevetendő jelenség az, hogy az igekötő igen mozgékony szófajunk, használata rendkívül gyorsan változik, s ezt a *be* igekötő legújabb alakulataival is bizonyítjuk. De bőven találunk sajátos, mai szemmel különlegesnek látszó alakokat a másfél évszázaddal ezelőtti nyelvállapotot hűen tükröző szótárban. Vizsgált igekötőnket tehát mindig is ugyanaz a hajlékonyság, változékonyság jellemezte, mint manapság. Igekötőink használatának különböző szempontú tipizálása sem újkeletű, erről is vall korabeli szakirodalmunk. Mai nyelvünk törvényszerűségeinek megértését a nyelvtörténet tanulmányozása nagyban segíti, és erre az anyanyelvi nevelés folyamatában is érdemes gondot fordítanunk.

Irodalom

- CzF. I. = Czuczor Gergely – Fogarasi János (szerk.) 1862. *A magyar nyelv szótára I.* Magyar Tudományos Akadémia, Pest.
- ÉKsz. 1972. = *Magyar értelmező kéziszótár.* Főszerk. Kovalovszky et al. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ÉKsz.² 2003. = *Magyar értelmező kéziszótár.* Főszerk. Pusztai Ferenc. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Englender-Virth Petra 2013. A *be* igekötő és a neologizmusok. In: Kassai Ilona (szerk.) *A nyelvújítás mint nyelvpolitikai aktus.* Doktorandusz Füzetek. Pécsi Egyetem, Pécs.
- Eöry Vilma 2007. *Értelmező szótár+ I–II.* Tinta Kiadó, Budapest.
- Kiss Gábor – Pusztai Ferenc (szerk.) 1999. *Új szavak, új jelentések 1997-ből.* Tinta Könyvkiadó, Budapest
- Komáromy Lajos 1874a. A „*be*” igekötő szerepe. *Magyar Nyelvőr* 123–127.
- Komáromy Lajos 1874b. A „*be*” másodértékű használata. *Magyar Nyelvőr* 157–160.
- Kövecses Zoltán 2009. *Magyar szlengszótár.* Második, bővített és átdolgozott kiadás. Budapest.
- Ladányi Mária 2004. Rendszer – norma – nyelvhasználat: Igekötős neologizmusok „helyi értéke”. In: Büky László (szerk.) *Nyelvleírás és nyelvművelés, nyelvhasználat, stilisztika. A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei VI.* Szeged. 97–118.
- Lipusz Kinga 2011a. *Az igekötők és a névutók karrierje. Vissza-, be- és kitekintés.* OKTV-pályamunka. Kézirat.
- Lipusz Kinga 2011b. A *be* igekötő régen és ma. *Édes Anyanyelvünk* 5. 11.
- Nádasdy Ádám 2002. Besír, beröhög. *Magyar Narancs* 34. 40.

- NySz. I. = Szarvas Gábor – Simonyi Zsigmond (szerk.) 1890. *Magyar nyelvtörténeti szótár I.* Hornyánszky Viktor Akadémiai Könyvkereskedése, Budapest.
- Parapatics Andrea 2008. *Szlengszótár.* Tinta Könyvkiadó, Budapest,
- Pátrovics Péter 2002. Néhány gondolat a magyar igekötők eredetéről, valamint aspektus- és akcióminőség-jelölő funkciójuk (ki)alakulásáról. *Magyar Nyelvőr* 481–489.
- J. Soltész Katalin 1959. *Az ősi magyar igekötők.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- T. Somogyi Magda 2003. Az újabb *be* igekötős igék és az ifjúsági nyelv. In: *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára.* Szerk. Hajdú Mihály és Keszler Borbála. ELTE Magyar Nyelvtudományi Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 371–375.
- Szili Katalin 2005. A *be* igekötő jelentésváltozásai I–II. *Magyar Nyelvőr*, 151–164; 282–299.
- Szily Kálmán 1902. *A magyar nyelvújítás szótára.* Hornyánszky Viktor kiadása, Budapest.